

In Nederland overwegen elk jaar ongeveer 60 vrouwen die onbedoeld zwanger zijn om hun kind na de geboorte af te staan ter adoptie. Ongeveer de helft van de vrouwen besluit om toch zelf voor het kind te gaan zorgen. Iets meer dan 20 vrouwen blijven bij hun voornemen tot afstand ter adoptie. Minder dan 10 vrouwen per jaar besluiten hun kind te laten opgroeien in een pleeggezin.

Onderzoek naar pleegzorg als alternatief voor adoptie

We onderzochten de ervaringen van betrokkenen – moeders (3), kinderen (2), pleegouders (16) en professionals (23) – bij het keuzeprocess en het verloop van een perspectiefbiedende pleegplaatsing. We wilden inzicht krijgen in de kansen en knelpunten van pleegzorg als alternatief voor adoptie.

3 moeders

2 kinderen

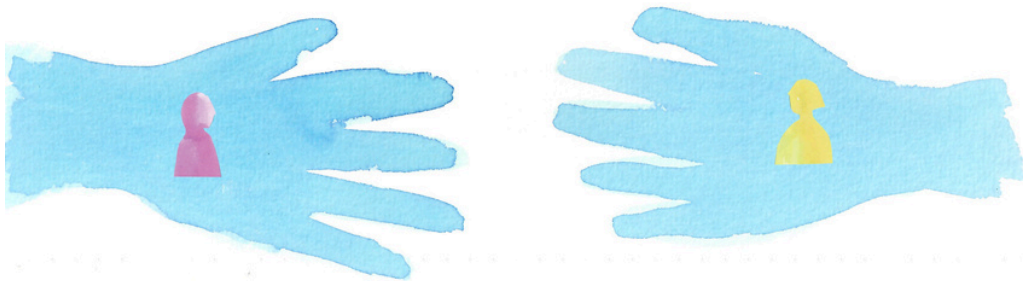
16 pleegouders

23 professionals

Wens voor blijvend contact belangrijke factor in keuzeprocess

Een belangrijke reden om te kiezen voor pleegzorg is als ouders aangeven in contact te willen blijven met hun kind. Sinds ongeveer 10 jaar is blijvende contact tussen biologische ouders en kind ook bij adoptie mogelijk. De wens voor blijvend contact betekent dus niet automatisch dat ouders kiezen voor pleegzorg. Soms spelen andere factoren, zoals noodzaak van geheimhouding, een grotere rol.

Contact niet vanzelfsprekend en complex

Blijvend contact is niet vanzelfsprekend en vaak complex voor alle betrokkenen. De keuze om afstand te doen staat op gespannen voet met het blijvend contact; er was niet voor niets sprake van een onbedoelde zwangerschap en blijvend contact is voor veel ouders confronterend. Van kinderen vraagt het balanceren tussen een plek binnen het pleeggezin en blijvend contact met ouders. Goede begeleiding van alle betrokken partijen – ouders, kinderen en pleegouders – is noodzakelijk. Afstemmen op ieders mogelijkheden en behoeften, die in de loop van de tijd kunnen veranderen, is daarbij cruciaal. Met name de begeleiding van ouders is op dit moment minder goed geborgd.

Bij pleegzorg blijvende professionele begeleiding

Een belangrijk verschil tussen adoptie en pleegzorg is dat er bij pleegzorg sprake is van blijvende professionele begeleiding: in

de persoon van pleegzorgbegeleider en vaak ook jeugdbeschermer. Zij kunnen begeleiden bij het contact. Voor veel kinderen die niet in hun geboortegzin opgroeien geldt dat ze een grotere kans hebben om in bepaalde periodes in hun leven te worstelen met identiteitsvraagstukken. Bij pleegzorg is afstand tot hulp kort. Een keerzijde van deze blijvende professionele begeleiding is dat het de 'pleegidentiteit' benadrukt. Voor sommige kinderen heeft dit een negatieve invloed op het gevoel erbij te horen in het pleeggezin.

Pleegzorg geen vanzelfsprekend alternatief voor adoptie

Toen midden jaren '90, in de hulpverlening aan onbedoeld zwangere vrouwen, gestart werd met het aanbieden van pleegzorg als alternatief voor adoptie, had adoptie een veel geslotener karakter. Inmiddels is het bij adoptie ook mogelijk dat kind en biologische ouders blijvend contact hebben. Deze verschuiving roept bij betrokken professionals de vraag op of contact als onderscheidende factor nog steeds even relevant is. Zeker als pleegouders pleegoudervoogdij hebben lijken de verschillen tussen adoptie en pleegzorg bijna verwaarloosbaar. De voordelen van adoptie lijken dan zwaarder te wegen: adoptie wordt ervaren als onvoorwaardelijker en stabiel, omdat adoptieouders ook juridisch ouder zijn. De onomkeerbaarheid van adoptie, het afstand doen van het ouderschap, is echter nog steeds een belangrijk verschil tussen adoptie en pleegzorg. Alle betrokken partijen – ouders, kinderen, pleegouders, hulpverleners bij afstand, jeugdbeschermers, raadsonderzoekers en pleegzorgbegeleiders – hebben hun eigen ideeën over de voor- en nadelen van pleegzorg dan wel adoptie. Het is belangrijk dat in het keuzeprocess oog is voor het bestaan van deze verschillende, en soms tegenstrijdige, perspectieven.

Verschillen pleegzorg en adoptie

Het juridische verschil tussen pleegzorg en adoptie is groot. Bij adoptie wordt het ouderlijk gezag overgedragen aan de adoptieouders en het kind verliest alle wettelijke banden met de biologische ouders. Adoptie kan alleen in uiterst zeldzame gevallen worden teruggedraaid. Bij pleegzorg blijft de juridische band tussen kind en ouders bestaan.

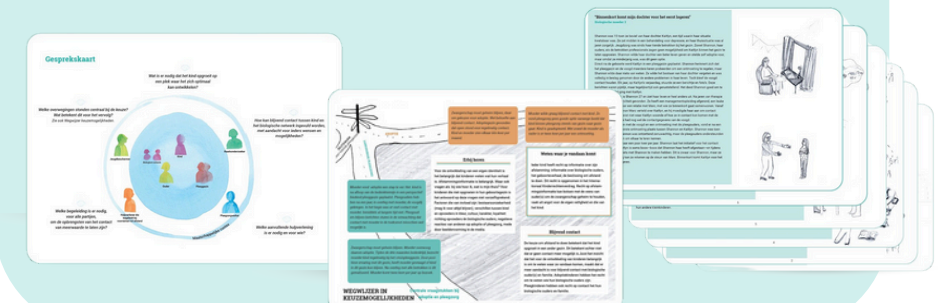
Overeenkomsten pleegzorg en adoptie

Bij pleegzorg en adoptie spelen vergelijkbare vraagstukken:

- weten waar je vandaan komt: wat zijn je biologische wortels?
- erbij horen: bij wie hoor ik? wat is mijn thuis?
- het contact tussen kind en biologische ouders en familie: wat is ieders rol? Hoe kan het positief bijdragen aan de ontwikkeling van het kind?

Informatieproducten voor de praktijk

1. Een 'Wegwijzer in keuzemogelijkheden: centrale vraagstukken bij adoptie en pleegzorg'
2. Een 'Gesprekskaart Afstand in Verbondenheid' om de samenwerking tussen begeleiding bij afstand en pleegzorg te versterken
3. Een verhalenbundel over pleegzorg als afstand ter adoptie.

Keuzeproces vraagt tijd en ruimte: is complex, relationeel en duurt voort

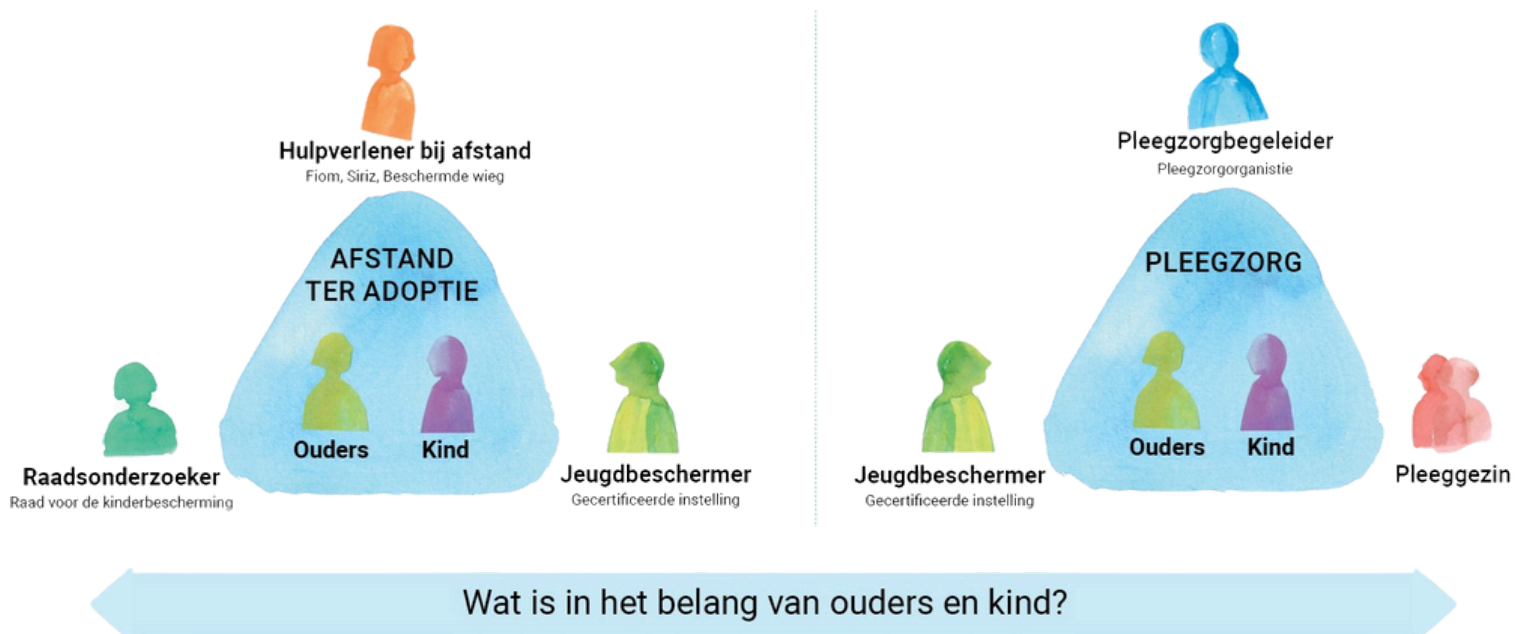
Het keuzeproces bestaat niet uit het wegvagen van losse factoren, maar uit het bewegen tussen verschillende 'lagen': persoonlijke opvattingen, emoties, omstandigheden en sociale omgeving. Vrouwen bevinden zich vaak in kwetsbare en stressvolle omstandigheden. Niet alleen hebben naasten direct invloed op de beslissing van vrouwen, ook maken vrouwen een beslissing binnen een sociaal spanningsveld waarin naasten én professionals eigen ideeën hebben over wat het goede is om te doen. Bovendien beïnvloedt het contact met het kind na de geboorte de beslissing; de keuze voor pleegzorg in plaats van adoptie ontstaat in veel gevallen na positief contact met het kind.

Het keuzeproces verloopt vaak grillig: wat een vrouw voor de bevalling wil kan iets anders zijn dan erna. De complexiteit van het proces vraagt zorgvuldige begeleiding en het geven van tijd en ruimte. Het belang van drie maanden bedenktijd na het voornemen tot afstand ter adoptie wordt door alle betrokkenen erkend. Het onderzoek laat daarnaast zien dat de consequenties van de beslissing vaak pas echt duidelijk worden na die drie maanden. Zeker als er sprake is van blijvend contact, vragen de invulling van het contact en ieders rol in het leven van het kind om continue afstemming en keuzes.

Twee gescheiden professionele werelden

Er is sprake van twee gescheiden professionele werelden die onvoldoende op de hoogte zijn van elkaars werkwijzen en visies. Jeugdbeschermers, raadsonderzoekers en hulpverleners bij afstand zijn goed bekend met de mogelijkheden van adoptie en minder bekend met de mogelijkheden van pleegzorg. Hun beeld van pleegzorg wordt gekleurd door enkele negatieve ervaringen met pleegzorg. Ze spreken een voorkeur uit voor open vormen van adoptie. Pleegzorgbegeleiders en pleegouders zien vooral de voordelen van pleegzorg; mogelijkheid om contact te houden met biologische ouders en familie. Zij hebben weinig zicht op de mogelijkheden van contact bij adoptie. De 'wereld van afstand' is voor hen grotendeels onbekend en daarmee ook de verhalen van onbedoeld zwangere vrouwen die voor de beslissing komen te staan om hun kind af te staan. Pleegzorg is vaak geen actieve gesprekspartner in het keuzeproces.

Aanbevelingen

Versterk de samenwerking tussen hulpverlening bij afstand ter adoptie en pleegzorg door:

- **Ontwikkel expertise 'pleegzorg na een voornemen tot afstand'.** Het gegeven dat deze specifieke casussen minder dan tien keer per jaar voorkomen legitimeert om ervaring en kennis centraal te bundelen.
- **Verleng de betrokkenheid van hulpverleners die ouders begeleiden bij afstand.** Nu is het nog zo dat de betrokkenheid van deze hulpverleners vrij abrupt stopt als er gekozen wordt voor pleegzorg. Of organiseer op een andere manier actieve begeleiding van ouders tijdens de pleegplaatsing.
- **Voer ronde-tafel-gesprekken met alle betrokkenen zodra pleegzorg als optie wordt overwogen.** Gebruik hiervoor de gesprekskaart die als onderdeel van dit onderzoek is ontwikkeld om verschillende perspectieven te bespreken en gezamenlijke doelen, taken en verantwoordelijkheden te formuleren.
- **Breid het protocol Afstand ter Adoptie uit met de optie pleegzorg.** Taken en verantwoordelijkheden kunnen voor pleegzorg als alternatief voor adoptie op een vergelijkbare manier worden vastgelegd als voor afstand ter adoptie gedaan is.
- **Deel ervaringen en verhalen over pleegzorg als alternatief voor adoptie.** Dit kan in het keuzeproces helpen om meer zicht te hebben op de mogelijkheden en uitdagingen van pleegzorg. Voor pleegouders en pleegzorgprofessionals, bieden ze meer zicht op deze specifieke pleegzorgsituaties. Deze situaties komen minder dan tien keer per jaar voor, maar mogen geen vergeten groep worden.

Vervolgonderzoek naar:

- **Open adoptie in Nederland.** Onderzoek de ervaringen en behoeften van alle betrokken partijen, zoals biologische ouders, kinderen en adoptieouders, onder andere met betrekking tot blijvend contact.
- **Begeleiding en afstemming bij 'gedeeld ouderschap'.** Hoe kan gedeeld ouderschap vormkrijgen? Welke rol hebben biologische ouders ten opzichte van adoptie- en pleegouders? Welke begeleiding is er nodig en hoe kan er worden afgestemd op de veranderende behoeften van betrokken partijen in open adoptie en pleegzorg?
- **Implementatie van de gesprekskaart en de ronde-tafel-gesprekken.** Evalueer hoe ze bijdragen aan betere afstemming en samenwerking.

Colofon

Dit is een samenvatting van het onderzoeksrapport Afstand in Verbondenheid. Het rapport en de producten zijn te vinden op: <https://www.han.nl/projecten/2021/afstand-in-verbondenheid/>

Het onderzoek is uitgevoerd door de HAN University of Applied Sciences, in samenwerking met Fiom, Zorgbelang Inclusief, Pactum, Raad voor de Kinderbescherming, Universiteit Utrecht en gefinancierd door ZonMw
Illustraties: Sanneke Duijf Sociaal Ontwerp
Vormgeving: Iduna Obbema, Participatiepartners, Zorgbelang Inclusief